

Försvarsutskottets betänkande

1980/81:27

om ammoniaktillverkningen i Kvarntorp (prop. 1980/81:186)

I betänkandet behandlas förslag som regeringen – efter föredragning av dåvarande handelsministern, statsrådet Staffan Burenstam Linder – har förelagt riksdagen i proposition 1980/81:186 (handelsdepartementet). I betänkandet behandlas också motionerna 1980/81:2180 och 2181 som har väckts med anledning av propositionen.

Propositionen

Regeringen har i proposition 1980/81:186 föreslagit riksdagen att godkänna vad föredragande statsrådet har förordat om ett avtal mellan staten och Supra AB rörande ammoniaktillverkningen i Kvarntorp,

till Industriella åtgärder på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 500 000 kr.,

till Beredskapslagring och industriella åtgärder för budgetåret 1981/82 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av ytterligare 21 000 000 kr.

I propositionen anføres bl. a. följande:

Ammoniak används som råvara vid tillverkningen av kvävegödselmedel, sprängämnen, plaster m. m. I Sverige tillverkas ca 115 000 ton ammoniak per år vid Supra AB:s anläggningar i Köping och Kvarntorp. Från Trinidad, Mexico, Venezuela och Sovjet importeras årligen ca 140 000 ton. Förbrukningen av färdiga kvävegödselmedel täcks till ca 60 % av inhemsk produktion ur ammoniak, medan resten importeras, främst från Norge.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) och statens jordbruksnämnd (JN) har beräknat det genomsnittliga krisbehovet av ammoniak under den treåriga period för omställning till i huvudsak självförsörjning som man f. n. planerar för. Behovet uppgår enligt dessa beräkningar till ca 170 000 ton per år, varav 140 000 ton inom livsmedelsprogrammet. Krisbehovet anses vara ett absolut minimibehov och avses täckas genom inhemsk produktion av 115 000 ton samt till resterande del genom krisimport och beredskapslagring av ammoniak och/eller kvävegödselmedel. I nu löpande oljelagringsprogram finns vissa kvantiteter olja avsatta för ammoniaktillverkning.

Supra AB har fattat beslut om att driften vid Kvarntorpsfabriken skulle upphöra den 31 mars 1981. Skälet till den planerade nedläggningen är att fortsatt drift vid fabriken enligt bolaget i nuläget medför merkostnader i förhållande till import på drygt 30 milj. kr. per år. Merkostnaden föranleds av att det numera är väsentligt billigare att göra ammoniak ur naturgas än –

som i Kvarntorp – ur olja. Dessutom har den tekniska utvecklingen gjort att Kvarntorpsanläggningen har blivit för liten för att vara ekonomiskt rationell.

Sedan det stod klart att Supra AB avsåg att lägga ned Kvarntorpsfabriken har handelsministern, i samråd med jordbruks- och industriministrarna, låtit undersöka olika möjligheter att finna alternativ användning för fabriken, så att dess produktionskapacitet för ammoniak skall kunna finnas kvar i en kristid. Även andra sätt att klara ammoniak- och kvävegödselmedelsförsörjningen i kristid, t. ex. genom lagring, s. k. malpåseläggning av anläggningen eller framtagande av ammoniak via andra tekniska processer, har undersökts.

Det har visat sig att alternativa metoder att klara försörjningen i nuläget antingen är dyra, svåra att hantera, osäkra eller kräver ytterligare överväganden. Under den begränsade tid som stått till buds har det inte varit möjligt att hitta något godtagbart alternativ till ett fortsatt upprätthållande av produktionskapacitet för ammoniak vid fabriken i Kvarntorp. Regeringen har därför givit JN och ÖEF i uppdrag att gemensamt undersöka möjligheterna att träffa överenskommelse med Supra AB om upprätthållande av produktionskapacitet vid ammoniakfabriken i Kvarntorp till utgången av år 1982.

Myndigheterna har numera träffat och till regeringen översänt en principöverenskommelse med Supra AB om fortsatt drift vid Kvarntorpsfabriken. Samtidigt har de hemställt om regeringens godkännande av denna överenskommelse samt om bemyndigande att teckna ett slutligt avtal grundat på överenskommelsen.

I propositionen lämnas en redogörelse för principöverenskommelsens innehåll (s. 3–4).

Handelsministern anser att regeringen bör bemyndiga ÖEF att efter samråd med JN teckna ett slutligt avtal med Supra AB i huvudsaklig överensstämmelse med den tecknade principöverenskommelsen. Den genom avtalet vunna tidsfristen fram till slutet av år 1982 bör, anför handelsministern, användas för mer ingående undersökningar om alternativa vägar att klara ammoniak- och kvävegödselmedelsförsörjningen i kristid. Bl. a. bör undersökas möjligheterna att i kristid bygga upp en ny ammoniakanläggning där tillverkningen inte är beroende av importerade råvaror. Vidare bör, enligt handelsministern, bevakas vissa diskussioner mellan Supra AB:s ägare och norska intressenter.

Det totala medelsbehovet för avtalet är 45 milj. kr. Behovet föreslås tillgodoses på följande sätt.

För budgetåret 1980/81 föreslås att det på reservationsanslaget F 4. Industriella åtgärder anvisas ytterligare 6,5 milj. kr. för ändamålet. Av detta belopp kan 2,5 milj. kr. tillgodoses genom omdisponeringar inom ramen för redan anvisade investeringsmedel, varav 0,75 milj. kr. under reservationsanslaget F 3. Beredskapslagring och 1,75 milj. kr. under reservationsanslaget

C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring (tionde huvudtiteln). Sammanlagt 2,5 milj. kr. av berörda anslag kommer därför inte att utnyttjas.

För budgetåret 1981/82 föreslås att till Beredskapslagring och industriella åtgärder anvisas ett reservationsanslag av 21 milj. kr. utöver de medel som riksdagen redan tidigare har anvisat (prop. 1980/81:100 bil. 14, FöU 1980/81:20, rskr 1980/81:280). Dessutom förutsätts att ÖEF omdisponerar 4,7 milj. kr. inom anslaget till detta ändamål. Slutligen föreslås att 11 milj. kr. inte utnyttjas av de medel som riksdagen redan anvisat för budgetåret 1981/82 under tionde huvudtiteln reservationsanslag C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring (prop. 1980/81:100, bil. 13, JoU 1980/81:18, rskr 1980/81:207).

Medelsbehovet för budgetåret 1982/83, 12,8 milj. kr., tillgodoses inom den medelsram som för det budgetåret anvisas för det ekonomiska försvaret.

Motionerna

1980/81:2180 av Eivor Marklund (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den undersökning som skall göras för att säkra landets ammoniak- och kvävegödselmedelsförsörjning i kristid jämväl skall omfatta utredning om en ammoniakfabrik i anslutning till koksverket i Luleå.

1980/81:2181 av Håkan Strömberg m. fl. (s, m, c, fp, vpk) att riksdagen hos regeringen begär en utredning som i god tid före den 31 december 1982 utarbetar förslag till fortsatt produktion vid Supra AB:s anläggning i Närkes Kvarntorp.

I motion 2181 (s,m,c,fp,vpk) framhålls – gentemot uppfattningen att Kvarntorpsfabriken av ekonomiska skäl måste läggas ned – att de fackliga företrädarna vid fabriken har bedömt att priserna på importerad ammoniak kan beräknas stiga så att fabriken produktion kan bli konkurrenskraftig. Motionärerna anser att det finns goda möjligheter att snabbt öka intaget av avfallsolja och lösningsmedel, vilka delvis utgör råvara för ammoniaktillverkningen i Kvarntorp. Förgasade inhemska bränslen kan enligt motionärerna med stor sannolikhet också användas som råvara för fabriken ammoniakproduktion. Fabriken är enligt motionärerna försörjningsmässigt i ett ovanligt bra läge med både relativt försörjningstrygga importerade råvaror (olja) och en stor inhemsk bränsleråvarupotential.

Motionärerna anser att regeringen snarast måste vidta åtgärder för att trygga en fortsatt ammoniakproduktion i Kvarntorp och att försöksverksamhet med förgasning av inhemska råvaror snarast bör komma till stånd.

Även i motion 2180 (vpk) framhåller motionären att prisstegringar på importerad ammoniak kan komma att medföra att svensktillverkad ammoniak kan hävda sig på marknaden. Motionären finner det vidare naturligt att regeringen inom ramen för den undersökning av alternativa vägar att klara

ammoniak- och kvävegödselsförsörjningen i kristid också undersöker möjligheterna att framställa ammoniak ur restgaser vid koksverket vid Norrbottens järnverk. En fridstida utbyggnad av i första hand en ammoniakfabrik i Luleå skulle väsentligt förbättra landets försörjningsberedskap och handelsbalans. Vid ekonomiska kalkyler måste, framhåller motionären, också vägas in betydelsen av att sysselsättningen därigenom kan öka i den region av landet som har störst behov av detta.

Utskottet

Utskottet vill inledningsvis framhålla att tillgången på kvävegödselmedel har stor betydelse för livsmedelsförsörjningen vid avspärning och krig. Detta belyses bl. a. av en rapport i ämnet som statens jordbruksnämnd nyligen har avlämnat. Den särskilda betydelse som kväveförsörjningen har för det svenska jordbruket har också framhållits av 1978 års försvarskommitté (Ds Fö 1981:1 s. 199). Kommittén anser att det är önskvärt att man bevarar produktionskapacitet för framställning av ammoniak inom landet samt att vissa stödåtgärder kan komma att krävas i detta syfte. I propositionen framhålls att genom avtalet med Supra AB om fortsatt kapacitet för framställning av ammoniak i Kvarntorp fram till slutet av år 1982 vinnas tid för mer ingående undersökningar om alternativa vägar att klara ammoniak- och kvävegödselmedelsförsörjningen i kristid.

Utskottet finner det angeläget att man fram till utgången av år 1982, på det sätt som föreslås i propositionen, behåller produktionskapacitet för tillverkning av ammoniak vid anläggningen i Kvarntorp. Härigenom ges tid att undersöka och ingående överväga hur man på sikt skall tillgodose behovet av ammoniak och kvävegödselmedel vid avspärning och i krig. Utskottet utgår från att man inom ramen för dessa överväganden också belyser och överväger de frågor som har aktualiserats i motionerna 2180 och 2181. Något uttalande härom av riksdagen behövs inte. Motionerna bör därför avslås.

Det bör i sammanhanget erinras om att enligt det avtal som nyligen har träffats mellan Sverige och Norge angående handeln med jordbruksvaror skall det svenska intresset av att genom import från Norge säkra försörjningen av ammoniak och kvävehaltiga gödselmedel behandlas i en särskild kommitté (prop. 1980/81:157 s. 6).

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motion 1980/81:2180,
2. att riksdagen avslår motion 1980/81:2181,
3. att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet har förordat om ett avtal mellan staten och Supra AB rörande ammoniak tillverkningen i Kvarntorp,
4. beträffande elfte huvudtiteln
 - a. att riksdagen till *Industriella åtgärder* på tillägsbudget III till

statsbudgeten för budgetåret 1980/81 anvisar ett reservationsanslag av 6 500 000 kr.,

b. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (FöU 1980/81:20, rskr 1980/81:280) – till *Beredskapslagring och industriella åtgärder* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 21 000 000 kr.

Stockholm den 14 maj 1981

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Gudrun Sundström (s), Hans Lindblad (fp), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Eivor Nilson (c) och Ralf Lindström (s).

